

takes a very different approach to editing the text. The editors modernize the text with the aim of making it accessible to readers. However, Martos points to various unfortunate transcription errors and inconsistencies, which mean that a more scholarly edition is required. The López and Ribes edition, additionally, is no longer in print. Both editions are superseded by this one which has a robust scholarly apparatus and a consistent approach to transcription.

Particularly useful to scholars of translation are the comments on Roís de Corella's approach to translation. The edition of the Psalms itself also contains many pertinent comments on Roís de Corella's translation style. Such as his use of periphrasis with the gerund (see, for example, Psalm 123).

Martos's edition of the *Psalteri* includes commentary on the translation options available to Roís de Corella as well as pointing to where and how he chooses Latinate lexis. The edition will prove extremely valuable not only to Corella scholars but more widely to those engaged in study of religious literature of the late fifteenth and early sixteenth century as this edition provides a perfect resource for addressing how different authors translate Psalm texts into the vernacular. The glossary which ends this edition is a useful feature of the edition. It not only indicates in which Psalms particular terms appear but provides a definition of them.

This little edition will be a valuable addition to the shelves of those engaged in study of religious literature in medieval Spain, of those dedicated to study of the writers of fifteenth-century Valencia, but also of those whose work centres on the study of translation and its techniques at the turn of the sixteenth century.

LESLEY K. TWOMEY
University of Northumbria
lesley.twomey@northumbria.ac.uk

J. M. Domingo i A. Llovera (eds.), *De Realisme. Aproximacions i testimonis*. Lleida, Punctum («El Vuit-cents, 9»), 2013, 423 pp.

Aquest volum dins de la col·lecció del Grup d'Estudi de la Literatura del vuit-cents recull una sèrie d'assajos presentats en les jornades internacionals, convocades pel mateix grup i celebrades en 2007, sota el títol: «Pensament i literatura en l'època

del realisme». Els treballs inclosos ofereixen un acostament interdisciplinari per part d'especialistes de procedència diversa.

El pròleg de Josep-Maria Domingo destaca la tendència cap al realisme, qualificat com a *positivisme* en els albars de la Revolució de 1868, tal com apareix en la memòria anual de 1866 de l'Ateneu Català. Cal accentuar que la recriminació realista reflecteix la inquietud davant la dissolució dels principis idealistes i l'incipient auge de les tendències positivistes arran dels esdeveniments de setembre de 1868 i de la *Commune* parisenca uns anys més tard. Aquestes circumstàncies preparen el terreny per als dos corrents paral·lels que tenen lloc en la segona meitat del vuit-cents: el *cientificisme* positivista i el *renaixencisme*. Els treballs reunits en aquest volum presenten diferents arguments davant la situació de la literatura catalana de les tres últimes dècades del segle dinou. La postura dels escriptors catalans del moment sintonitza amb les idees contemporànies i es recullen dins de la citació de Joan Sardà que delinea la nova situació, «avui, [...] sens deixar de recordar que som catalans, sens volguer oblidar que som espanyols, comencem a esmentar que també som homes, i que volem iensem i sentim, com sent, pensa i vol el nostre sigle» (*Lo catalanisme i la literatura catalana*, dins *Art i veritat. Crítiques de novel·la viuicentista*, a cura d'A. Tayadella, Barcelona, 1997, 46).

El llibre es divideix en tres parts. Les dues primeres recullen sis treballs respectivament i tracten aspectes ideològics i literaris sobre la naturalesa de les dues línies paral·leles contemporànies, tal com apareixen en revistes literàries i en l'obra de diferents autors i crítics del moment. La tercera part recull testimoniatges com alguns textos del pintor realista català Ramon Martí i Alsina, els retrats de contemporanis de Josep Yxart, important assagista, traductor, escriptor i mestre de coneguts escriptors com Narcís Oller i Joan Sardà, i una selecció de cartes entre el gran novel·lista realista català, Narcís Oller, i Isaac Pawlovsky (1885-1923), corresponsal del diari rus «Nóvoie Vrémia» i amic d'Oller, les cartes del qual reflecteixen les idees de dos homes de lletres sobre el final d'una època.

El primer treball de la primera part és del professor de la Universitat de Barcelona Laureà Bonet i tracta de la col·laboració de Rafael Altamira, jove alacantí nascut en 1866, en *La Ilustración Ibérica*. Aquest setmanari «multicultural» es va editar a Barcelona entre 1883-1898 i tenia una postura totalment oberta a l'iberisme, incloent articles de totes les cultures peninsulars, encara que la revista està redactada en castellà. L'aportació de Rafael Altamira en aquesta publicació està relacionada amb el

polemitzat novel·lista naturalista francès, Émile Zola. Entre els capítols d'Altamira destaca l'excel·lent pròleg a *La cuestión palpitante*, de Pardo Bazán (1883), en ple debat entorn del realisme/naturalisme/positivisme, propostes que el jove crític defensa; el progrés, l'emergent, enfront de la tradició i l'obsolet. El segon estudi és de Ferré Trill: «La cultura positivista de la revista *El porvenir* (1876-1877)», on es presenta la trajectòria d'*El porvenir* com a punt de referència davant la polèmica que va sorgir en l'Ateneu Barceloní sobre el tradicionalisme, l'ultraconservadorisme i el *cientifisme*. La revista recolza el positivisme com a punt de partida determinat estratègicament segons les concepcions ideològiques. Les noves idees es dispersen a través d'aquesta publicació, la qual defensa les vies metodològiques d'aplicació inductiva-deductiva segons una cultura política subjacent. Pel seu costat, Francesc Fontbona, de la Biblioteca de Catalunya, se centra en el tercer assaig en la figura del crític d'art Lluís Carreras Lastortras, figura poc coneguda però de gran importància en la crítica d'art catalana del segle XIX, per la seva posició com capdavanter del realisme artístic i en contra del romanticisme. El següent treball, de Montserrat Jufresa, «La imatge de Grècia en el pensament de Pompeu Gener», ofereix un esbós de Pompeu Gener (1846-1920), metge, filòsof i doctor en farmàcia, com un dels personatges rellevants en el corrent positivista de la segona meitat del dinou. Gener va ser un dels pioners a difondre el pensament de Nietzsche i també segueix el corrent de final de segle, continuador dels primers filòsofs de la naturalesa i d'Hipòcrates. La seva afició pel món clàssic grec el col·loca com a precursor dels valors del «noucentisme». Aquest pensador és un bon exemple per constatar la importància del pensament grec en la formació de la Catalunya moderna. En «El naturalismo como movimiento literario oportuno en la Europa de la segunda mitad del siglo XIX», Yvan Lissorgues planteja el problema de la difusió d'una orientació literària com el naturalisme del segle XIX, tendència que traspasa confins de tradicions lingüístiques i literàries diferents, però té com a resultat una producció literària molt semblant en les formes, continguts i orientació. Lissorgues assenyala que l'estil positiu i la seva manifestació més radical, el *cientificisme*, es desenvolupa en les ascendents burgesies dels països industrialitzats, entre els quals inclou Catalunya, i posa com a exemple de persones representatives del positivisme comtià Pedro Estasén i Pompeu Gener. En «Fabra, el naturalisme previ a l'arbitrarietat», Josep Murgades parla de Fabra com un neogramàtic, per la qual cosa està replet de nocions naturalistes i positivistes. El Fabra del principi es basa en la pronunciació real per fixar l'ortografia; no obstant això, el Fabra més arbitrari o «noucentista» anhela que aquesta actüi sobre aquella, o sigui, la influència de la llengua culta o referencial sobre la llengua parlada.

La segona part s'obre amb l'aportació de Rosa Cabré, «Notes sobre els escriptors del realisme i la creació de la modernitat, 1868-1892». La professora de la Universitat de Barcelona se centra en una sèrie d'escriptors que apareixen entre 1854-1868, instaurant una elit intel·lectual liberal l'objectiu de la qual era «[...] verter luz sobre la realidad ambiente por medio de una doble labor educadora y crítica» (121). Se citen les paraules de Cacho Viu (*Repensar el 98*, Madrid, 1997, 14) sobre la transformació de la literatura de creació com a vehicle de les noves idees modernitzadores a causa de la situació precària de les institucions universitàries i culturals. Aquests intel·lectuals es troben entre els dos pols característics de la transformació estètica del XIX cap a la «modernitat» en la qual, a través de la ciència i la indústria, la naturalesa constitueix la matèria en la qual es precisa la marca de l'activitat estètica davant la desesperança característica de la segona meitat del dinou. En el capítol següent, Josep M. Domingo se centra en la poesia catalana en la dècada de 1870, moment àlgid de l'impuls positivista. Al·ludeix de nou a Pompeu Gener, personatge clau del progressisme, i inclou algunes cites de l'article del mateix autor, el títol revelador del qual («Nuestros artistas deben vivir identificados con nuestro siglo»), rebutja la tendència dels romàntics a evadir-se en altres èpoques i exhorta els intel·lectuals del moment a identificar-se amb la societat que els envolta seguint el moviment progressiu de les idees. El sonet «Ciència i Art» del mateix Gener és un manifest en favor de la utilitat de l'art dins de la ideologia progressista i emancipadora, pròpia del moment en el qual escriu. Gener destaca el lloc dels escriptors avançats que seguien les idees autonomistes dels federals enfront dels escriptors arcaics que intentaven ressuscitar un passat ja mort. Exaïça l'impuls d'una literatura nova per part d'altres autors com Apel·les Mestres, poeta avançat la poesia del qual es converteix en instrument de difusió i agitació dins de les coordenades de la ideologia positivista. Carola Duran presenta les propostes de la revista *La Renaixensa* (1871-1880), publicació en la qual apareixen les tendències del nou model realista amb obres costumistes urbanes; la més notable de les quals és *La febre d'or* de Narcís Oller que va aparèixer en aquesta revista més endavant. Juan Ribera Llopis fa un recorregut per les revistes literàries madrilenyes, com la *Revista contemporánea* i *La España moderna* en la segona meitat del nou-cents, per mostrar la recepció de la cultura catalana en el mitjà espanyol. L'assaig destaca la importància de les relacions literàries catalano-castellanes en la zona comuna de la península. L'últim assaig de la segona part, a càrrec de Magí Sunyer, està dedicat a la poesia positivista revolucionària de dos llibres de Josep Aladern, *Impietats* i *Sagramental*, en els quals

s'exposen els principis del positivisme. L'autor mateix relacionava el Modernisme amb l'establiment del naturalisme en la literatura catalana. Aquestes dues obres són bastant radicals i es presenten com a exemple del primer Modernisme en l'última dècada del vuit-cents.

Tal com ja hem apuntat, la tercera part recull textos de Ramon Martí Alsina, retrats de contemporanis de Josep Yxart i fragments de l'epistolari entre Narcís Oller i Isaac Pavlosky.

Aquesta col·lecció d'assajos sorgeix en un moment oportú per la diversitat d'aportacions que exposa respecte al moviment realista. El caire idiosincràtic de les diferents respostes davant l'avanç progressista presenta un model a seguir en el marc homogeneïtzador actual pels efectes de la globalització i els nacionalismes més insistents.

MARÍA LUISA GUARDIOLA TEY
Swarthmore College
mguardii@swarthmore.edu

Rosanna Cantavella, *El Facet una Ars amandi medieval; edició i estudi*. València/ Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013, 342 pp. («Biblioteca Sanchis Guarner», 81).

Rosanna Cantavella calls the Catalan *Facet* «la més extensa art de seducció de la cultura catalana baixmedieval, i una de les més interessants de l'Europa cristiana» (21). This judgment is certainly borne out by her erudite and thorough study and edition of this fourteenth-century translation/adaptation into *noves rimades* of the twelfth-century Latin *Facetus* («*Moribus et vita*»), which has finally been published nearly three decades after the author began work on it and in the face of numerous editorial vicissitudes (17). In this study, the *Facet* emerges as a uniquely interesting example of the complex processes of translation, mistranslation, adaptation, amplification and, perhaps, oral transmission. Both the *Pamphilus* and the French and Occitan traditions of the *salut d'amor* emerge as important intertexts. One hopes that this new edition and study will lead to a renewed appreciation of this unique text which Cantavella characterizes as «la més extensa versió conservada en vulgar del *Facetus*» (96).

The heart of the book is the 200-page introductory study that situates the text both within the larger European context and within the Occitano-Catalan tradition.